

Högskolan
Kristianstad

Högskolan Kristianstad
291 88 Kristianstad
044-250 30 00
www.hkr.se

Självständigt arbete 15 hp, för ämneslärarutbildningen samhällskunskap
Termin år ex: VT 2023
Fakulteten för ämneslärarutbildning inom samhällskunskap och historia

Livslångt lärande - De didaktiska utmaningarna inför det senmoderna samhällets behov

Student: Elin Shibli

Författare

Elin Shibli

Titel

Livslångt lärande - De didaktiska utmaningarna inför det senmoderna samhällets behov

Engelsk titel

Lifelong learning - The didactic challenges facing the need of late modern society

Handledare

Staffan Stranne

Bedömande lärare

Lars Andersson Hult

Examinator

Lars Andersson Hult

Sammanfattning

Skolan har en viktig uppgift att fostra elever till ansvarsfulla demokratiska samhällsmedborgare inför ett livslångt lärande, vilket innebär att eleverna måste under hela sin livstid utvecklas som samhällsmedborgare eftersom samhället ständigt förändras och därmed kräver ständig kunskapsinhämtning. Forskningen har som utgångspunkt att med hjälp av en kvalitativ intervjuundersökning studera hur samhällskunskapslärare arbetar med att förmedla kunskaper inför ett livslångt lärande utifrån senmoderna samhällsteorier. Senmoderna samhällsteorier tillämpas med syfte att öka förståelsen för hur det senmoderna samhället påverkar lärarnas undervisning eftersom det är de sociala aktörernas handlingar som förändrar och skapar samhällsstrukturer, vilket kräver att skolan förbereder elever inför framtiden som förändras väldigt snabbt. Problemet med det senmoderna samhället är den ökade individualiseringen. Den ökade individualiseringen anses som farlig för samhällsutvecklingen eftersom ett demokratiskt samhälle kräver att varje människa tar ansvar för fler än sig själv. Av undersökningen framkom att samhällets förändringar har medfört att lärarna arbetar med att förmedla eleverna kunskaper inför ett livslångt lärande, vilket ställer krav på lärarnas kunskaper.

Ämnesord

Ansvar, delaktighet, demokrati, engagemang, livslångt lärande, kursplaner

Author

Elin Shibli

Title

Lifelong learning - The didactic challenges facing the need of late modern society

Supervisor

Staffan Stranne

Assessing teacher

Lars Andersson Hult

Examiner

Lars Andersson Hult

Keywords

Responsibility, participation, democracy, commitment, lifelong learning, curricula

Innehållsförteckning

1 Inledning	5
1.1 Syfte och frågeställningar	8
2 Bakgrund	9
3 Tidigare forskning	12
3.1 Forskning om livslångt lärande	13
3.2 Forskning om deltagande	14
3.3 Forskning om ansvar	15
4 Teoretiska utgångspunkter	19
5 Metod	26
5.1 Urval	27
5.2 Genomförande	28
5.3 Analysmetod	28
5.4 Etiska överväganden	28
5.5 Studiens motiv och bidrag	29
6 Resultat och analys	31
6.1 Livslångt lärande - Lärarens frihet att bestämma över undervisningens innehåll	31
6.2 Lärarnas didaktiska metoder för att fostra eleverna inför ett livslångt lärande	34
6.3 Lärarnas problem i arbetet med att fostra elever till demokratiska medborgare	37
6.4 Deltagande	39
6.5 Hur synliggör du dina elevers åsikter?	40
6.6 Ansvar	41
7 Slutsatser och diskussion	46
7.1 Diskussion	49
7.2 Sammanfattning	50
7.3 Förslag för nya studier	51
8 Referenser	52
Bilaga 1 - Intervjufrågor	57

1 Inledning

Enligt den svenska skollagen ska elever fostras till ansvarsfulla demokratiska samhällsmedborgare inför ett livslångt lärande. Skolan har en viktig uppgift att förmedla och förankra de värden som vårt samhällsliv vilar på, det vill säga individens frihet, alla människors lika värde och jämställdhet.¹ För att skolan ska lyckas med uppdraget gällande elevers möjlighet att utvecklas till ansvarsfulla, toleranta och demokratiska medborgare betonas vikten av en skola som motiverar elever att stå upp för demokratiska värden samt ta ansvar för att samhället ständigt ska utvecklas.²

För att samhället ständigt ska kunna utvecklas kräver dagens kunskapssamhället ett livslångt lärande, som innebär att medborgarna under hela sin livstid, måste utvecklas som samhällsmedborgare, vilket är viktigt för att samhällsmedborgarna ska kunna fungera i det ständiga föränderliga samhälle som kräver ständig kunskapsinhämtning. Elevers kunskapsinhämtning måste därav ske parallellt med samhällsutvecklingen för att de ska kunna fungera som aktiva samhällsmedborgare.³ Detta kräver således att eleverna har goda kunskaper och färdigheter om hur ett demokratiskt samhälle fungerar där snabba förändringar förekommer.⁴

Den Europeiska kommissionen antog ett strategiskt program för det europeiska samarbetet om utbildning med syfte att varje individ ska kunna anpassas och blomstra i en snabbt föränderlig och globaliserad värld. Kommissionens strategiska program utformade det livslånga lärandet med syfte att ge lärandemöjligheter till individer när som helst i livet.⁵

---

¹https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-201080_0_sfs-2010-800

² Skolverket, *Skolan och medborgarskapandet*, 2011, s. 39–45.

³ Skolverket 2000, s. 13

⁴ Långström S mfl *Samhällskunskapsdidaktik - utbildning i demokrati och samhällsvetenskapligt tänkande*, 2016, s 62

⁵ <https://eur-lex.europa.eu/SV/legal-content/summary/lifelong-learning-key-competences.html>

Europeiska kommissionen har utifrån det syftet hjälpt beslutsfattarna att utveckla skolsystemen och skolpolitiken. De prioriterade målen är bland annat att alla elever ska lära sig nyckelkompetenser för livslångt lärande samt grundläggande färdigheter som innefattar kompetenser såsom kulturell medvetenhet och kulturella uttrycksformer, initiativförmåga och företagande, social och medborgerlig kompetens, lära att lära, kommunikation på modersmålet, matematisk, vetenskaplig och teknisk kompetens, kommunikation på främmande språk och digital kompetens.⁶

Av dessa nyckelkompetenser ansåg Europeiska kommissionen och rådet år 2020 att livslångt lärande och rörlighet samt kvaliteten och effektiviteten i utbildningen måste förbättras. Vidare ansåg Europeiska rådet att lika möjligheter för alla, däribland aktivt medborgarskap måste främjas; likaså social sammanhållning oavsett personliga, ekonomiska eller sociala förhållanden. Slutligen ansåg Europeiska rådet också att kreativitet och innovationsförmåga bör uppmuntras på alla utbildningsnivåer.⁷

Enligt kommissionen spelar skolutbildningen en avgörande roll för ett mer välmående samhälle; kommissionen menar att det är skolan som kan hjälpa ungdomar att utveckla de attityder, färdigheter och kunskaper de behöver för att lyckas i livet och bli engagerade och aktiva ansvarsfulla samhällsmedborgare som fortsätter att utbilda sig under livets gång. Detta kommer enligt kommissionen i sin tur att medföra mer rättvisa samhällen med blomstrande ekonomier.⁸

Skolans främsta uppgift är därav att förbereda eleverna inför ett livslångt lärande som krävs för att eleverna ska kunna fungera som aktiva samhällsmedborgare.⁹

---

⁶ <https://eur-lex.europa.eu/SV/legal-content/summary/lifelong-learning-key-competences.html>

⁷ Ibid.

⁸ <https://education.ec.europa.eu/sv/education-levels/school-education/pathways-to-school-success>

⁹ Långström S mfl *Samhällskunskapsdidaktik - utbildning i demokrati och samhällsvetenskapligt tänkande*, 2016, s 62

Enligt Giddens rör sig människan i en riktning som medför att moderniteten i samhället blir mer universell och radikal, som i sin tur bidrar till kontinuerligt kunskapsflöde som påverkar människans handlande.¹⁰

Det moderna sociala livets reflexivitet består i att sociala bruk utsätts för kontinuerliga prövningar och reformer i ljuset av inkommande information om just dessa bruk, varigenom deras karaktär konstitutionellt förändras.¹¹

Bauman beskriver också att vårt uppbyggda samhällliga system medför att människan går miste om sociala relationer, gemenskap, stabilitet och trygghet samt att utbildning har blivit en vara.¹² Följderna av utvecklingen har blivit att demokrativärden har gett vika för ekonomivärden. Kurser skapas dessutom för att tillgodose konsumtionssamhällets efterfrågan.¹³

I det här avseendet är det intressant att göra en djupdykning i hur svenska skolan arbetar med att förbereda elever inför ett livslångt lärande som kräver engagerade och aktiva samhällsmedborgare som är intresserade av att skapa förändringar och stå upp för demokratiska värden. Det är därmed relevant att undersöka hur lärare inom gymnasiet och vuxenutbildningen arbetar med elevers engagemang för att fostra eleverna till ansvarsfulla och aktiva demokratiska medborgare. Skolverket skriver bland annat följande:¹⁴

Skollagen slår fast att utbildningen inom skolväsendet syftar till att elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära.¹⁵

---

¹⁰ Giddens A. *Modernitetens följder*, 1996, s. 13

¹¹ Giddens A. , *Modernitetens följder*, 1990, s 43

¹² Bauman, Z. *Konsumtionsliv*, 2008

¹³ Standing, G. *Prekariatet: den nya farliga klassen*, 2013.

¹⁴ Skollagen (2010:800)

¹⁵ Skollagen (2010:800)

Undervisningen ska dessutom bedrivas i demokratiska arbetsformer och utveckla elevernas förmåga och vilja att ta personligt ansvar och aktivt delta i samhällslivet.¹⁶

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka hur lärare på gymnasiet och vuxenutbildningen arbetar med att förmedla kunskaper inför ett livslångt lärande utifrån senmoderna teorier såsom Giddens och Baumans teori. Studien förväntas ge svar på följande frågeställningar:

- Hur förmedlar lärare kunskap inför ett livslångt lärande?
- Hur påverkar det senmoderna samhället lärarnas undervisning?

---

¹⁶ Skollagen (2010:800)

2 Bakgrund

De stora internationella skolpolitiska frågorna handlar om vilka förmågor elever behöver för att utvecklas och förberedas inför framtidens föränderliga samhälle. Det föränderliga samhället kräver generella färdigheter och kompetenser såsom kreativa, kritiska, kognitiva, analytiska och kommunikativa förmågor. Följderna av det snabbt föränderliga samhället har medfört att skolpolitikens fokus har handlat om att undervisningen ska utveckla elevers kognitiva strategier och problemlösningsförmågor.¹⁷

År 2021 presenterade Europeiska kommissionen förslaget om “Ett Europaår för ungdomar” till Europaparlamentet. Förslaget innefattar bland annat europeiska ungdomars sysselsättning, utbildning och psykiska hälsa. Syftet med Europaåret är att belysa nya möjligheter och framtidsutsikter för ungdomar. Det är genom utbytande av goda erfarenheter, konferenser och informationsinsatser som Europaåret ska uppmuntra europeiska ungdomar att bli mer engagerade och aktiva samhällsmedborgare. Vidare understryker även den svenska regeringen vikten av att alla ungdomar ska vara inkluderade och delaktiga i samhällsbyggandet.¹⁸ Av skollagen och läroplanen framkommer det också att skolan ska främja elevers utveckling och lärande samt elevers livslånga lust att lära.¹⁹

Av samhällskunskapsämnets kursplaner framkommer det även att undervisningen ska utveckla elevers förståelse för att vara ansvarstagande och aktiva samhällsmedborgare. Det framkommer av kursplanen att kursen samhällskunskap ska bidra till att skapa förutsättningar för ett aktivt deltagande i samhällslivet.²⁰ För samhällsutvecklingen och även för demokratin är medborgarnas engagemang viktig. Det framkommer också av kursplanen att kursen samhällskunskap ska

¹⁷ Håkansson J. mfl. *Utmärkt undervisning. Framgångsfaktorer i svensk och internationell belysning*, 2012, s 136–137.

¹⁸ <https://data.riksdagen.se/fil/1AFC62BA-6906-4748-AC8F-F99991D94566>

¹⁹ https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010-800_sfs-2010-800

²⁰

<https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/gymnasieprogrammen/amne>

bidra till att skapa förutsättningar för ett aktivt deltagande i samhällslivet, vilket innefattar förmågor såsom erfarenheter, kunskaper och attityder.²¹ I det avseendet är det därför viktigt att understryka hur svenska skolor kommer att engagera ungdomar till att bli aktiva samhällsmedborgare.

Sverige har i flera år deltagit i internationella jämförande studier där bland annat kunskaper och resultat bland svenska elever i årskurs 8 jämförts med andra länder. Studier som jämförts har fokuserat på elevers samhällsfrågor och demokrati.²²

Den internationella studien som jämförde elevers kunskaper om engagemang och värderingar i samhällsfrågor genomfördes av ICCS.²³ Av ICCS:s undersökning, som genomfördes år 2016, framkom det att årskurs 8 elevers skalvärde gällande sin medborgerliga självförtroende ligger på 52 procent, vilket fortfarande är lågt men har höjts något jämfört med undersökningen år 2009. Dessa studier genomfördes alltså innan pandemin slog till. Studiernas slutsats visade även att svenska elever i årskurs 8 har relativt lågt samhälleligt engagemang. Vidare vad gäller elevers inflytande och deltagande i skolan framkommer det av ICCS:s undersökning att svenska elever har ett lågt inflytande i skolan.²⁴ I det avseendet är det intressant att studera närmare på hur lärarna arbetar för att engagera, motivera och utveckla eleverna inför ett livslångt lärande i synnerhet med utgångspunkt utifrån pandemins negativa påverkan på ungdomars välmående, utveckling och sysselsättning, vilket kommissionen även valt att vidta åtgärder mot genom att inrätta projektet Ett Europaår för ungdomar.

Enligt kursplanen för samhällskunskap ska undervisningen i kursen bidra till att eleverna utvecklar förtrogenhet med de mänskliga rättigheterna samt med demokratiska arbetssätt och processer. Vidare framkommer det av kursplanen att kursen ska bidra till att eleverna tillägnar sig kunskaper om förmågan att reflektera över principer och värden som utmärker ett demokratiskt samhälle.

²¹ Ekendahl, Nohagen & Sandahl, *Undervisa i samhällskunskap*, 2015, s. 48

²²

<https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/internationella-jamforande-studie>

²³ Ibid.

²⁴ <https://www.skolverket.se/getFile?file=3857>

Kursplanen betonar också att undervisningen ska ge eleverna möjlighet att utveckla sin förståelse för vad det innebär att vara ansvarstagande och aktiva medborgare. Det är således styrdokumenterna som återspeglar samhällets ideologier som leder skolans aktörer. I det här avseendet är det intressant att kartlägga tidigare forskning om vad som utmärker ansvarsfulla samhällsmedborgare.

3 Tidigare forskning

I det här avsnittet behandlas tidigare forskning som berör skolans arbete med att engagera och utveckla elever till att bli ansvarsfulla och aktiva demokratiska samhällsmedborgare inför ett livslångt lärande, vilket kräver att läraren har förmågan att omsätta det i praktiken eftersom det inte framkommer av kursplanerna i detalj om vad som definieras som ansvarsfulla aktiva samhällsmedborgare. Detta har i sin tur medfört att krav har ställts på den enskilde lärarens egen professionalitet.

Av Gustavssons artikel framkommer att skolan är på väg bort från det moderna samhällets disciplinära skola till en senmodern värdeneutral skola, vilket har resulterat till att ämnet samhällskunskap saknar kunskapsmässig och även normativ funktion eftersom det centrala med skolreformerna har varit att ändra individens förutsättningar att kunna hävda sig i samhället. Problemet har varit att skolans aktörer har fått ökad frihet att forma den svenska skolan och även undervisningens arbetssätt och innehåll. Följderna har blivit att elevers kunskaper avgränsas och specialiseras. Enligt Gustavsson är det trots allt viktigt att elever har förståelse för demokrati, vilket kräver att de har de helhetskunskaper som krävs för att förstå samhällsutvecklingen.²⁵

Carleheden skriver också i sin artikel "Fostran till frihet" (2002) att det är betydelsefullt att undervisande lärare utgår från att utbilda elever inför ett livslångt lärande genom att förankra de demokratiska värdena. Enligt Carleheden är det viktigt att elever utbildas inför ett livslångt lärande i och med att den globala utvecklingen kräver nya kunskaper.²⁶

---

²⁵ Gustavsson, P. 2014, *Samhällskunskapsämnets kris*.

²⁶ Carleheden, M. 2002, *Fostran till frihet - skolans demokratiska värdegrund ur ett habermasianskt perspektiv*.

3.1 Forskning om livslångt lärande

Arbetslivets och samhällets ständiga förändring har medfört ökad krav på medborgarnas förmågor gällande kreativitet, problemlösning samt vilja att lära livet ut, det vill säga satsa på det livslånga lärandet.²⁷ Den teknologiska utvecklingen och kunskapsexplosionen har medfört att kompetens och kunskap har blivit en färskvara eftersom samhället förändras demokratiskt och ekonomiskt.²⁸ Demokratin i samhället utmanas också av samhällsförändringarna. Anmärkningsvärt är bland annat att färre väljer att engagera sig i organisationer, partier samt föreningar. Oroväckande är att vissa medborgare i samhället marginaliseras och ställs utanför demokratin.²⁹

Livslångt lärande utmanar och berör därav också lärarna eftersom de måste utvecklas och förnyas professionellt. Lärarna förväntas även att utbilda elever till ett aktivt samt deltagande samhällsmedborgarskap. Vidare förväntas lärarna även att socialisera unga medborgare i samhället. Socialiseringen är viktig för att eleverna ska kunna hänga med samhällets utveckling, vilket kräver att samhällsmedborgarna är beredda att vara delaktiga i förändringsprocessen samt att även kunna skapa innovativa reformer.³⁰

Redan år 1972 skrev visserligen UNESCO:s en rapport om Learning to be. Rapporten betonade vikten av fortbildning. Utbildning ska pågå under hela livet. Vidare framkom det av rapporten att människan måste bli förmögen att förstå de globala konsekvenserna som vårt beteende medför.³¹

Det var först under 2000-talet som kunskap ersattes med begreppet kompetens. Kunskap har än idag betydelse för hur utbildning ska utformas för att möta det globala kunskapssamhällets behov, som anses främja ekonomisk tillväxt genom ökad konsumtion av kunskap och produktion. Den nya tidens globalisering ställer

---

²⁷ Egidius, *Skola och utbildning i historiskt och internationellt perspektiv*, 2001

²⁸ Skolverket, *Det livslånga och livsvida lärandet*, 2000, s.13

²⁹ IBID s 14

³⁰ Långström, S. *Samhällskunskapsdidaktik*, 2018, s. 17, 23, 87

³¹ Bjursell, C. Encell rapport 1:2020, *Tre perspektiv på livslångt lärande*, 2020, s9

därför andra krav på kunskap och utbildning.³² Man kan således dra slutsatsen att livslångt lärande ställer krav på medborgarnas kunskaper.

3.2 Forskning om deltagande

För att demokratin i landet ska fungera behövs alla medborgares kunskaper och erfarenheter. Vidare krävs det också att medborgarna har tillgång till diskussioner och beslut för att vilja delta. Det är också betydelsefullt att medborgarna blir tagna på allvar i alla situationer samt att de blir hörda och ses som likvärdiga medborgare med samma demokratiska rättigheter som alla andra. Problemet med dagens samhälle är att många ställs utanför samhället på grund av praktiska hinder eller attityder. Detta trots att det är viktigt att den politiska demokratin kan svara på folkets förväntan gällande delaktighet. Dolda maktstrukturer, attityder, och värderingar som förekommer i samhället försvårar tyvärr medborgarnas deltagande i den gemensamma politiska styrelsen. För att ett dynamiskt medborgarskap ska komma till stånd krävs således politisk jämlikhet, öppenhet och meningsfullt deltagande, vilket kräver att medborgarna behandlas politiskt jämlikt.³³

Av skollagen framkommer att elever ska ha inflytande över hur deras utbildning utformas. Vidare ska utformningen och omfattningen gällande elevers inflytande anpassas efter elevernas mognad och ålder.³⁴

Av Hirsh undersökning framkommer att elever blir motiverade om undervisningen varierar och kan kopplas till elevernas värld, med andra ord den världen de är bekanta med. Lektionerna blir roligare när lärarna låter eleverna arbeta på olika sätt. Av undersökningen framkom bland annat att elever lär sig när lärare varvar teoretiska genomgångar med praktisk tillämpning. Vidare framkommer det av undersökningen även att undervisningen ska ge utrymme för anpassningar till

³² Lundgren, U. mfl *Lärande Skola Bildning*, 2017, s. 145-146

³³ SOU 2000:1, *En uthållig demokrati! Politik för folkstyrelse på 2000-talet*, s. 38-39.

³⁴

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800#K4

eleverna samt deras rådande situation.³⁵ Av Hirsh undersökning framkommer att alla sinnen och kroppen också måste involveras för att elever ska vara medvetna om sitt lärande. Frågan är således hur lärare kan skapa nyfikenhet och förståelse som kan kopplas till elevens värld.

3.3 Forskning om ansvar

För att demokrati ska fungera är det också viktigt att aldrig befria människan från sitt självansvar, varje människa måste därtill kunna känna ansvar för fler än sig själv. Detta innebär att varje tecken på att den offentliga makten försöker ta kontroll över det civila samhället bör bedömas kritiskt.³⁶ Av skollagen framkommer också begreppet ”ansvar”. Skolan lyfter bland annat att skolan i samarbete med hemmet ska främja elevers utveckling till att bli aktiva och ansvarskännande medborgare och individer.³⁷

Utbildningen syftar också till att i samarbete med hemmen främja barns och elevers allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarskännande individer och medborgare.³⁸

Innebörden av begreppet ”ansvar” innefattas av en rad moraliska och etiska överväganden. Elevers ansvarstagande kan ses som att elever följer allmänt givna normer och regler. En ansvarsfull individ kan således beskrivas som en aktör som handlar med eftertanke och att de utförda uppgifterna kommer att genomföras utifrån förväntningarna. En ansvarsfull individ är någon som andra ska kunna lita på. Motiven bakom individens handlingar kan därmed beskrivas som viktiga för samhällets utveckling och ansvar kan därav förklaras som något enligt gängse samhällsnormer legitimt.³⁹

---

³⁵ Hirsh Å., *Relationellt ledarskap i klassrummet-Så skapas magi*, 2022, s. 129–130.

³⁶ SOU 2000:1, *En uthållig demokrati! Politik för folkstyrelse på 2000-talet*, s. 20.

³⁷

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800

³⁸ Ibid.

³⁹ Lucas, *Responsibility*, 1993, s. 11.

Enligt Giddens sprider det senmoderna samhället idéer av valmöjligheter där människan ställs inför en rad livsstilsval och förväntas ta eget ansvar för att skapa en egen livsstil när det i själva verket finns starka mekanismer såsom kön, etnisk tillhörighet, ojämlikheter och klasskillnader som skapar uteslutning av människor. Detta medför att människor påverkas av gruppsyck och även av de socioekonomiska förhållanden som i sin tur påverkar människors samhällsansvar.⁴⁰ Giddens idéer om det medvetna och/eller omedvetna kommer också till uttryck i praktisk handling och även verbalt. Det är enligt Giddens det medvetna och det omedvetna tankesystemet som gör skolans värld begriplig.⁴¹ Enligt Giddens är således staten och samhället i behov av kunniga och självständiga samhällsmedborgare. Medborgarnas självständighet innebär att medborgarna ska vara aktivt deltagande med samhällets gemensamma mål. Detta är viktigt eftersom staten måste förhålla sig till individualiseringens och globaliseringens trender.⁴²

Enligt Bauman är det viktigt med yttre styrning för att en individ ska handla ansvarsfullt gentemot andra människor, bland annat i situationer där individen själv inte direkt gynnas. Detta kräver att skolan har tydliga regler och normer för att kunna skapa ett ansvarsfullt beteende hos elever genom bland annat en stark plikt känsla. Bauman ser möjligheter och faror med den fokusering på individen som det senmoderna samhället har skapat genom att samhället har byggts upp på decentralisering, avregleringar och privatisering som i sin tur har medfört att den individuella friheten framhålls som ideal.⁴³ Problemet enligt Bauman är att det har utvecklats en vana att lämna över det moraliska ansvaret till institutioner som i sin tur utvecklar regler om det som ska vara acceptabelt i samhället. Bauman beskriver också att människan har behov av att kontrollera andra genom yttre

⁴⁰ Giddens, *Modernitet och självidentitet. Självet och samhället i den senmoderna epoken*, 1997.

⁴¹ Giddens, *Central Problems in Social Theory. Action, Structure and Contradiction in Social Analysis*. 1979 s 55-56

⁴²

<https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/artiklar-om-forskning/samtida-medborgarfardigheter-samhallskunskapens-stravan>

⁴³ Bauman. *Postmodern etik*, 1996, 2002.

styrningar. Ett ansvarsfullt beteende kan därav skapas av tydliga regler och normer som också skapar en stark känsla av plikt hos eleverna.⁴⁴

Individualiseringen har även blivit allt vanligare i svenska skolor där elever får välja mer fritt ett ämne att studera. Bergqvist ser individualiseringen av elevers självstyrda arbeten som ett problem. Många elever upplever att uppgifter ska lämnas in för att prickas av, vilket har resulterat i att elever har svårt att se ett sammanhang i uppgifternas innehåll och även vad som är meningen med lärandet. Följden av elevers självstyrda arbeten blir ett lågt engagemang för uppgiften, vilket i sin tur medför att elever väljer att ägna sin tid till egna privata projekt. För att undvika att elever lägger tid på annat när de har skolarbete är det viktigt att de förstår hur skolan fungerar.⁴⁵

Enligt Håkansson m.fl. ska en god undervisning vara reflekterande, planerad och välorganiserad. Undervisningen ska baseras på gedigna ämneskunskaper och en effektiv behandling av kunskap i förhållande till eleverna. Dessutom förutsätter en god undervisning även förståelse för elevernas utvecklingsbehov. Undervisningen ska vara utmanande, inspirerande och varierande. Det gäller att undervisningen uppmuntrar eleverna att vara självständiga i sitt lärande för att på så vis stimulera elevernas fantasi och kreativitet.⁴⁶

Enligt Håkansson m.fl. ska en god undervisning därav innefatta följande komponenter:⁴⁷

- För att god undervisning ska åstadkommas är det viktigt att urvalet av innehållet som ska läras ut är adekvat.
- Uppmärksamheten hos de lärande måste riktas mot det valda innehållet.
- Läraren måste ha kunskaper om hur innehållet bäst ska skapa uppgifter/didaktiska metoder utifrån det valda innehållet.

---

⁴⁴ Bauman. *Postmodern etik*, 1996, 2002

⁴⁵ Bergqvist, 1990.

⁴⁶ Håkansson J. mfl *Utmärkt undervisning. Framgångsfaktorer i svensk och internationell belysning*. 2012, s. 73.

⁴⁷ Håkansson J. mfl *Utmärkt undervisning. Framgångsfaktorer i svensk och internationell belysning* 2012, s 74.

Utifrån lärandefrämjande strategier har det visat sig att det krävs att undervisningen inkluderar metakognitivt handledningsstöd. Vidare har det även visat sig att självreglerad användning av de strategier som lärs ut också har effekter för elevers lärande,⁴⁸ eftersom elever gör som vuxna gör. Det är därför viktigt att läraren i handling visar hur något ska göras för att eleverna ska försöka göra likadant, det vill säga visa hur eleverna ska utföra uppgifterna. Det är också viktigt att eleverna vet varför de ska kunna något. En lärare ska därav låta elever få argumentera och resonera samt sluta att föreläsa, och istället stimulera elevernas ansträngningar och utforskande där de själva söker efter relevant information och där de i grupp resonerar och argumenterar för att komma fram till ett svar. Denna metod kallas för problembaserat lärande.⁴⁹ Frågan är vilka pedagogiska metoder som kan tillämpas av lärarna för ett problembaserat lärande för att engagera, utveckla och motivera eleverna till aktiva och ansvarsfulla samhällsmedborgare.

---

⁴⁸ Håkansson J. mfl *Utmärkt undervisning. Framgångsfaktorer i svensk och internationell belysning* 2012, s. 136–137.

⁴⁹ Gärdenfors, *Lusten att förstå. Om lärande på människans villkor*, 2010, s. 109–111, 116.

4 Teoretiska utgångspunkter

Det senmoderna samhället, som kännetecknas av individualism har medfört att individualiseringen har ökat samtidigt som det är viktigt att varje människa känner ansvar för fler än sig själv i ett demokratiskt samhället. Detta innebär att skolans har ett stort ansvar för att förbereda elever inför ett livslångt lärande som kräver att de kan fungera som aktiva samhällsmedborgare som står upp för demokratiska värden. För att förstå det didaktiska förhållandet mellan elever och lärare som ett socialt system kommer studien att utgå ifrån Giddens struktureringsteori som förklarar det omgivande samhället. Enligt Giddens består det sociala systemet av relationer mellan kollektiv eller aktörer som reproducerar över tid och rum. Giddens utgångspunkt är att människor med gemensamma språkliga och kulturella drag skapar varaktiga mönster och strukturer. Det är alltså människan, enligt struktureringsteorin, som formar den sociala verkligheten genom sina handlingar samtidigt som den sociala verkligheten formar och påverkar människan på olika sätt. Människans handlingar måste därför studeras tillsammans med aktören där aktören oftast är medveten om grunden för sina handlingar.⁵⁰ Detta innebär enligt struktureringsteorin att lärarna begränsas, möjliggörs och påverkas av samhällsstrukturer som i sin tur kommer att påverka elevers utveckling.⁵¹

Vad gäller skolans utveckling kan aktören förklaras som den handlande individen, medan strukturer är det omgivande samhället eftersom människans relationer reproducerar och producerar olika strukturer och handlingsmönster, vilket innebär att den sociala praktikens handlingsmönster i skolan kan kopplas till en viss samhällelig kontext där många individer utför samma handling. Det är alltså människan som är en aktiv agent som påverkar samhället där många av hennes handlingar är invanda.⁵²

---

⁵⁰ Giddens, *Central Problems in Social Theory. Action, Structure and Contradiction in Social Analysis*. 1979 s 55-56

⁵¹ Giddens, *En skenande värld. Hur globaliseringen är på väg att förändra våra liv*. 2003, s 567.

⁵² Giddens, *The constitution of society*, 1984

Giddens struktureringsteori delar därav upp medvetandet i följande nivåer: diskursiva, praktiska och omedvetna, där strukturen skapar människans mönster, det vill säga rutiner, vilket medför att människan inte reflekterar/tänker över sina handlingar. Vad gäller det praktiska och omedvetna handlar det om tyst kunskap, vilket innebär att det inte uttrycks verbalt. Aktörens kunskaper är alltså underförstådda och tas för givet. Detta innebär att aktörens kunnighet och uppträdande bygger på det praktiska medvetna som aktören använder i sociala sammanhang. Det är dessutom genom det praktiska medvetna som aktören kan reflektera över och även iaktta sitt eget och andras handlande. Det diskursiva medvetna däremot innefattar begreppet. Det som sker i det praktiska och i det diskursiva medvetna, det vill säga när aktören kan förklara sin kunskap med hjälp av ord. I det diskursiva medvetna ska aktören kunna förklara sina handlingar.⁵³

Det är därav elevers och lärares handlingar som reproducerar och producerar handlingsmönster som utgör den sociala praktiken där kunskap skapas och där även elever kan ta eget ansvar för sitt lärande. Ramarna för handlandet som skapas beror, enligt Giddens, på att agenterna handlar utifrån olika kontexter.⁵⁴ Enligt Giddens bygger således samhällets strukturer på rutiner i människors handlingar som är fasta, vilket medför att mänskliga handlingar är en del av social reproduktion.⁵⁵ Varje handling skapas dessutom som något nytt fastän den alltid existerat i relation till det förflutna.⁵⁶

Lärarnas resonemang om olika didaktiska metoder kan i det här avseendet förstås med hjälp av struktureringsteorin eftersom strukturer kan ses som strukturerade egenskaper såsom resurser och regler i samhället som bygger på rutiner utifrån människors handlingar. Strukturer är därav en social reproduktion där det sociala systemet utgörs av interaktion mellan grupper och individer. Av Giddens struktureringsteori framkommer sammanfattningsvis att sociala aktörers

⁵³ Giddens, *Central Problems in Social Theory. Action, Structure and Contradiction in Social Analysis*. 1979, s. 39-57

⁵⁴ Giddens, *The constitution of society*, 1984.

⁵⁵ Giddens, *Conversations with Anthony Giddens. Making Sense of Modernity*, 1989 s 76-77

⁵⁶ Giddens, *Central Problems in Social Theory. Action, Structure and Contradiction in Social Analysis*. 1979, s. 63-70

handlande skapar och förändrar samhällsstrukturen.⁵⁷ Man kan därav med hjälp av Giddens struktureringsteori analysera lärarnas syn på sina handlingar som möjliggör och begränsar deras didaktiska metoder för att utveckla eleverna till ansvarsfulla och aktiva samhällsmedborgare.⁵⁸

Av Giddens teori framkommer även resurserna som belyser maktpositioner i det sociala systemet där makt utövas genom resurser som möjliggör att handlingar kan utföras. Enligt Giddens handlar makt om aktörernas möjlighet att förverkliga något genom andra aktörers handlingar. Det förekommer därav två olika typer av resurser som möjliggör att aktörer kan förverkliga sina handlingar. Enligt Giddens finns det i systemet *auktoritativa och allokativa resurser*.⁵⁹

Vad gäller de auktoritativa resurserna har lärarna möjligheter att styra över andra människor, medan allokativa resurser innefattar makt över materiella ting. Auktoritativ resurs förklarar till exempelvis gymnasielärarnas möjligheter att bestämma över vad elever ska arbeta med. Den allokativa resursen möjliggör däremot lärarens möjligheter att planera lektioner samt att även lägga scheman. Giddens teori möjliggör en analys av gymnasielärarnas syn på sitt handlande utifrån ett praktiskt och diskursivt medvetande samt även vilka resurser som påverkar lärarnas didaktiska metoder. Samhällets förväntningar på lärarna kan därav förklaras med hjälp av de regler och mönster som bygger upp det sociala systemet.⁶⁰

Enligt Giddens styrs lärarnas praktiska medvetande av aktörers rutinerade handlande där aktörerna får hjälp av resurser och lagar, medan det diskursiva medvetandet kommer till uttryck när aktörer reflekterar och diskuterar över sina handlingar. För att lärare ska förändra sina handlingsmönster är det diskursiva medvetandet avgörande för utvecklingen.⁶¹

⁵⁷ Giddens, . *Central Problems in Social Theory. Action, Structure and Contradiction in Social Analysis*. 1979, s 63-70.

⁵⁸ Ibid., s 63-70.

⁵⁹ Giddens, . *Central Problems in Social Theory. Action, Structure and Contradiction in Social Analysis*. 1979, s. 65-67, 91-94, 100.

⁶⁰ Giddens, . *Central Problems in Social Theory. Action, Structure and Contradiction in Social Analysis*. 1979, s. 65-67, 91-94, 100.

⁶¹ Giddens, *The constitution of society Outline of the theory of structuration*, 1984.

Det är utifrån struktureringsteorin möjligt att dra slutsatsen att arbetssättet som karakteriserat gymnasieskolan som ett socialt system baseras utifrån lärarnas praktiska medvetande såsom deras rutinmässiga handlingar som de har utfört under flera år. Lärarnas möjligheter att genomföra förändringar i skolan kan förklaras utifrån begreppet ”resurs”, med andra ord maktposition, eftersom det enligt Giddens är aktörernas handlande som reproducerar resurser och regler.

Utifrån struktureringsteorin är det möjligt att förstå vilka didaktiska metoder lärarna tillämpar för att utveckla eleverna till aktiva och ansvarsfulla samhällsmedborgare; detta kan kopplas till lärarnas handlingar och strukturer inom det sociala systemet. Struktureringsteorin är intressant för studiens granskning av vilka begränsningar och möjligheter lärare och elever har för sitt handlande.

Struktureringsteorin är även intressant eftersom Giddens utgår från att samhälle och individ bildar en helhet där ett samhälle karakteriseras av reflekterande, kompetenta och aktiva medborgare som utvecklas och utvecklar den sociala praktiken. Enligt Giddens är det således aktörerna som i det dagliga mötet strukturerar det sociala medvetandet som pågår hela tiden och därmed ger kunskaper om och hur människor handlar. Elever och lärare försöker bland annat att tillsammans skapa mening med livet i skolan som i sin tur bildar mönster för det gemensamma livet som kommer till uttryck i lärares och elevers handlingar.⁶²

Aktörernas rutinskapande däremot beror på strävan efter trygghet. Det är därav rutinerna som skapar mönster av sociala relationer där en viss stabilitet, såsom de mellanmännsliga relationerna, skapas i samhället. Ett bra exempel på detta är skolan vars fasta rutiner är uppbyggda för att nå särskilda mål. Det är vid det gemensamma handlandet som redan existerande strukturer förändras, vilket medför att det ständigt sker en förändring och stabilisering av skolan som system. Av reglerna, det vill säga skollagen, får skolan information om vad som förväntas

---

⁶² Giddens, *The constitution of society* Outline of the theory of structuration, 1984.

av elever och lärare. Många av skolans regler lever vidare i lärares och elevers handlingar i generationer, men reglerna kan också omtolkas. Problemet är enligt Giddens att skolan ska fostra och bilda elever i relation till uppställda mål samtidigt som elever förväntas få arbeta utifrån sina egna behov och förutsättningar.⁶³ I det här avseendet är det intressant att närmare studera vilka didaktiska metoder lärarna kan tillämpa med hjälp av senmoderna teorier.

Enligt Bauman innefattar kunskap att veta hur man ska gå vidare med lärandet. Kunskap består av att kunna samla och lagra information samt kunna processa informationen. Kunskap består även av att kunna utföra handlingar utifrån information. Detta innebär att ju mer kunskaper elever har desto fler saker kan de utföra korrekt. Enligt Bauman är det viktigt att elever utrustas med mer kunskaper för att de ska bli bättre utrustade för nya utmaningar.⁶⁴ Detta är viktigt eftersom utvecklingen förutsätter att människan utvecklar ett eget omdöme och att människan kan handla självständigt där ansvarstagande är en process i samspel med andra människor.⁶⁵ Det moderna samhällets utveckling således har medfört att gemenskapen i samhället har börjat försvinna. Samhällets individualisering har bidragit till ett betydelselöst samhälle, där de gemensamma samhällsmålen har förlorats eftersom individens drivs av sina egna mål. Följderna av detta har blivit att individens frihet har övergått till ett hot mot det kollektiva samhällets trygghet.⁶⁶

I det senmoderna samhället är det exempelvis viktigt att elever kan skilja på relevant och irrelevant kunskap eftersom de översköjs av information. Informationsöverflödet har därav medfört att det är viktigt att människan kan skilja på användbar kunskap och skräp.⁶⁷ Ytterligare ett problem med det senmoderna samhället är att datoranvändningen har medfört att mycket information lagras på servrar. Problemet med detta är att människan använder kunskap som finns lagrad på servrar och inte i hjärnan. Följderna av detta blir att

---

⁶³ Giddens, *The constitution of society Outline of the theory of structuration*, 1984.

⁶⁴ <https://urplay.se/program/>

⁶⁵ Bauman. *Postmodern etik*, 1996, 2002

⁶⁶ Bauman. *Postmodern etik*, 1996, 2002

⁶⁷ <https://urplay.se/program/>

förmågan att dra rätt slutsatser, vara kreativ samt skapa användbar information kräver återanvändning av redan tillgänglig information. Bildning handlar, enligt Bauman, om förädling av kunskap; att "odla sinnet" som går ut på att höja kvalitén kunskapsmässigt. Bauman menar också att skolans uppgift är att förbereda eleverna inför framtiden. Bauman anser också att det är viktigt att lära elever att vara flexibla eftersom marknaden snabbt förändras. Detta kräver att pedagoger tillämpar nya adekvata didaktiska metoder för den rådande situationen i skolan eftersom elever behöver tid för sin utveckling, medan "marknaden" förändras väldigt snabbt; vilket gör det intressant att utifrån dessa förutsättningar närmare studera hur elever kan utvecklas till ansvarsfulla och aktiva samhällsmedborgare.⁶⁸ Enligt Bauman är det senmoderna samhällsutveckling problem den ökade individualiseringen, som möjliggör individens frihet över att ta ökat ansvar över sig själv, som i sin tur bidrar till att individens handlingar baseras utifrån "Jaget", det vill säga individens intressen istället för laget, det vill säga samhällshällets bästa.⁶⁹

Vygotskij menade också att elever lär sig tillsammans med andra, då människans inre utvecklas av yttre aktiviteter som sker tillsammans med andra. Vygotskij menar att elever lär sig genom att göra olika aktiviteter tillsammans. Enligt Vygotskijs teori om "den proximala utvecklingszonen" överskrider eleven sin förmåga genom att lösa problem i samarbete med en kompis eller med hjälp av en vuxen som vägleder eleven. Man kan därav fastställa att en meningsfull interaktion är grunden till allt lärande och att så kallade utvecklingszoner skapas i samarbete med kompisar. Interaktionen blir enligt Vygotskij av god kvalitet när relationer är hjälpsamma, problemlösande, bidragande och utmanande.⁷⁰

För att öka elevens delaktighet behöver elever få vara med och vara aktiva tillsammans med andra. Elevdelaktighet innehåller rätten att omforma och utveckla samt undersöka och experimentera. Det gäller således att elever är aktiva

---

⁶⁸ <https://urplay.se/program/>

⁶⁹ Bauman. *Postmodern etik*, 1996, 2002

⁷⁰ Strandberg L., *Vygotskij i praktiken. Bland plugghästar och fusklappar*. 2006, s. 10–11, 29, 56.

och kreativa när de ska utröna vad de inte vet och vad som finns att veta, det vill säga, lära sig.⁷¹ Vygotskij menar att:

“the only good learning is that which is in advance of development”⁷²

För att motivera elever gäller det att läraren utvecklar metoder som medför att eleven förstår poängen med uppgiften. Det är genom den yttre motivationen som elevens inre motivation kan utvecklas. Enligt Vygotskij påverkar lärande således elevers utveckling.⁷³

Deweys pedagogik gällande ”learning by doing” går ut på att elever lär sig genom att göra, där handling, reflektion, praktik och teori hänger ihop. Enligt Dewey ska elever testa sig fram genom arbete och handling. Det är genom handling och arbete som elever kan lära sig, med andra ord, inhämta kunskaper. Det är genom samspel med omgivningen som elever kan utvecklas; det gäller således att elever är aktiva gentemot sin omgivning. Detta ställer krav på lärarnas pedagogiska och teoretiska kunskaper. Lärarna ska alltså möjliggöra och ge elever möjligheter att aktivt testa och experimentera. ”Learning by doing” medför i sin tur att elevers motivation för lärande ökar, stimuleras och utvecklas.⁷⁴ Enligt Dewey medför ”learning by doing” att elever som lär sig genom att göra upplever och lär sig därmed att tillämpa sina inhämtade kunskaper i det verkliga livet och i praktiken. Samspelet mellan teori och praktik medför således att elevens lust för lärande och kreativitet ökar.⁷⁵

---

⁷¹ Ibid., s. 67.

⁷² Strandberg L., *Vygotskij i praktiken. Bland plughästar och fusklappar*, 2006, s. 144.

⁷³ Ibid., s. 76, 144.

⁷⁴ Dewey, *Individ, skola och samhälle*, 1980.

⁷⁵ Dewey, *Demokrati och utbildning*, 1997.

5 Metod

För att kartlägga lärarnas arbete med att utveckla eleverna till ansvarsfulla demokratiska samhällsmedborgare och främja ett livslångt lärande utifrån EU:s nyckelkompetenser, samt utifrån Giddens struktureringsteori har undersökningen baserats på följande matris:

Kunskaper/Förmågor	Informant 1	Informant 2	Informant 3	Informant 4
Hur arbetar läraren med följande nyckelkompetenser?				
Lära att lära/Engagemang				
Kulturell medvetenhet				
Initiativförmåga/Deltagande				
Social och medborgerlig kompetens				
Kommunikation				
Digital kompetens				
Vetenskaplig kompetens				

För att genomföra undersökningen har metoddelen utgjorts av kvalitativa intervjuer för att utifrån Baumans teori granska hur lärarna förbereder elever inför framtiden. Undersökningen har tillämpat kvalitativ metod eftersom syftet varit att tolka och förstå de fyra intervjuade lärarnas agerande i klassrummet och deras uppfattningar och erfarenheter utifrån praktiska förutsättningar såsom resurser och lagar som styr samt utifrån deras diskursiva, med andra ord, reflekterande medvetande. Forskningen undersöker lärarnas auktoritativa och allokativa resurser såsom möjligheter att bestämma över vad elever ska göra samt planera

undervisningen.⁷⁶ Den kvantitativa metoden valdes inte eftersom syftet med undersökningen inte var att utgå från mönster eller generaliseringar.

För att förstå lärarnas erfarenheter och tankar gällande skolans uppdrag att förmedla kunskap till eleverna som bidrar till att eleverna ska bli aktiva demokratiska samhällsmedborgare inför ett livslångt lärande, genomfördes intervjuerna utifrån strukturerade intervjuer med syfte att ställa lämpliga följdfrågor för att få djupare förståelse.⁷⁷ Informationen, alltså datan som samlades in kategoriserades utifrån ovanstående matris kopplad till lärarnas praktiska- samt diskursiva medvetande samt auktoritativa och allokativa resurser där skillnader och likheter i svaren tolkades och analyserades.⁷⁸

Intervjuerna har enligt följande ordning baserats utifrån Giddens struktureringsteori:

- Vad läraren anser vara viktigt med lektionen.
- Problembeskrivning i arbetet med eleverna.
- Lärarens syn på svårigheter och möjligheter med elevansvar, delaktighet och det livslånga lärandet för att utveckla eleverna till att bli ansvarsfulla och aktiva demokratiska samhällsmedborgare.

5.1 Urval

Intervjuerna genomfördes med fyra samhällskunskapslärare. En av lärarna undervisar på vuxenutbildningen och tre av lärarna undervisar på gymnasieskolans studie- och yrkesförberedande program. Syftet med dessa intervjuer var att undersöka om det finns skillnader beträffande lärarnas kompetens för att utveckla elever/studenterna till ansvarsfulla och aktiva samhällsmedborgare utifrån teorier om det senmoderna samhället.

---

⁷⁶ Denscombe M. *Forskningshandboken för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*, 2014, s. 21, 26, 70.

⁷⁷ Denscombe M. *Forskningshandboken för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*, 2014, s. 205, 244–245.

⁷⁸ *Ibid.*, s.70, 202–205.

5.2 Genomförande

Inför intervjuerna kontaktades berörda intervjupersoner och tillfrågades via mejl om sitt deltagande i studien. I mejlet beskrevs syftet med intervjun samt de forskningsetiska kraven. Efter att medgivande mottagits från de fyra lärarna, genomfördes intervjuerna på respektive skola. Intervjun med lärarna genomfördes digitalt via Google Meet och utifrån den tidsbokning som bestämdes med hänsyn till lärarnas scheman.⁷⁹

5.3 Analysmetod

En kvalitativ analys av det insamlade empiriska materialet genomfördes och det insamlade datamaterialet analyserades och tolkades. Kategoriseringen utfördes utifrån ovanstående matris kopplat till lärarnas *praktiska- och diskursiva medvetande samt auktoritativa och allokativa resurser*.⁸⁰

5.4 Etiska överväganden

Det är viktigt att syftet och information om studien är tydlig för deltagarna. Deltagandet ska dessutom vara frivilligt. Vidare beträffande konfidentialitetskraven är det betydelsefullt att deltagarnas anonymitet säkerställs och att uppgifterna som framkommer av studien endast används för denna studie. Respondenterna måste också i det här avseendet upplysas om att deras uppgifter kommer att förvaras på sätt att obehöriga inte kan förstå eller ta del av vem som sagt vad utifrån intervjun. Vidare för att säkerställa respondenternas anonymitet kallas de intervjuade i studien för respondent 1, 2 och så vidare. Enligt informationskravet och villkoren som gäller fick deltagarna information om att de kan avbryta sin medverkan när de vill eftersom deltagandet är frivilligt.⁸¹

Vidare är det viktigt med uppgiftslämnarens samtycke enligt samtyckeskravet i och med att deltagarna själva har rätt att bestämma om de vill medverka eller inte

---

⁷⁹ Denscombe M. *Forskningshandboken för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*, 2014, s. 72.

⁸⁰ Ibid., s. 101–102, 130–131.

⁸¹ Denscombe M. *Forskningshandboken för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*, 2014, s. 21, 242, 269.

i den kvalitativa undersökningen. Deltagarna fick därför information om vikten av deras deltagande för att studien skulle kunna genomföras. Det är också viktigt när man genomför en kvalitativ studie att deltagarna informeras om nyttjandekravet, vilket innebär att det insamlade materialet endast används till det syfte som informanterna har blivit informerade om, det insamlade materialet får inte användas för icke vetenskapliga syften eller kommersiellt bruk.⁸²

5.5 Studiens motiv och bidrag

För att kunna genomföra undersökningen kommer lärarnas didaktiska och pedagogiska metoder att undersökas utifrån teorier om det senmoderna samhället, det vill säga vilka didaktiska metoder lärarna tillämpar för att utveckla och lära eleverna till aktiva och ansvarsfulla demokratiska samhällsmedborgare.

Av Giddens teori kan man bland annat dra slutsatsen att lärarna kan genomföra förändringar genom sina resurser, det vill säga genom sin maktposition. Vidare kan även vikten av lärarnas diskursiva medvetande konstateras utifrån de didaktiska teorierna, med andra ord lärarnas möjligheter att reflektera och prata om olika didaktiska metoder. För att lärarna ska utveckla elever till aktiva och ansvarsfulla samhällsmedborgare är det således betydelsefullt att lärarna känner till rutiner och handlande, att lärarna har ett praktiskt medvetande kring hur och vad de ska göra. Vidare består kunskap, enligt Bauman, av att kunna samla och lagra information samt kunna processa informationen. Det är därför viktigt att elever i det senmoderna samhället lär sig att skilja på relevant och irrelevant kunskap eftersom de översköljs av information. Konsekvenserna av den senmoderna informationsöversköljningen blir att förmågan att dra rätt slutsatser och vara kreativ samt göra informationen användbar kräver återanvändning av redan tillgänglig information. Det gäller således att skolan lär elever att skilja på användbar kunskap och skräp och att elever även lär sig att återanvända redan tillgänglig information. I det här avseendet är det därav viktigt att med hjälp av Giddens struktureringsteori, Baumans teori, Deweys ”learning by doing” samt

---

⁸²Denscombe M. *Forskningshandboken för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*, 2014, s. 242, 269.

Vygotskijs teori om elevers utvecklingszoner, undersöka vilka didaktiska metoder lärarna tillämpar för att utveckla elever till aktiva och ansvarsfulla samhällsmedborgare.

6 Resultat och analys

Elever ska enligt skollagen fostras till ansvarsfulla demokratiska medborgare. Det här avsnittet ska ge svar på, med hjälp av den kvalitativa undersökningen, hur lärarna förmedlar kunskap inför ett livslångt lärande samt även hur det senmoderna samhället påverkar lärarnas undervisning.

6.1 Livslångt lärande - Lärarens frihet att bestämma över undervisningens innehåll

Enligt Giddens ställer människan i den senmoderna samhället inför en rad valmöjligheter, vilket medför att samhällsmedborgarna måste vara aktivt deltagande för samhällets gemensamma mål eftersom staten och samhället är i behov av kunniga samt självständiga medborgare. Enligt Bauman är det också viktigt att medborgarna handlar ansvarsfullt gentemot andra människor, vilket kräver tydliga regler och normer. Det senmoderna samhällets decentralisering ställer alltså krav på självständiga och kunniga medborgare. I det här avseendet är det intressant att djupdyka i lärarnas frihet över undervisningens innehåll för att utveckla eleverna till självständiga och ansvarsfulla samhällsmedborgare.

Vad gäller frågan om lärarnas frihet att bestämma över undervisningens innehåll framkom det av intervjuerna att samtliga lärare anser att de har stor frihet över kurserna men att de styrs av kursernas centrala innehåll. Kursen Samhällskunskap 1b:s innehåll är enligt Informant 2 väldigt detaljerad jämfört med kursen Samhällskunskap 2 och 3. Fördjupningskursen Samhällskunskap 3 handlar exempelvis mer om globalisering än kursen samhällskunskap 2 som fokuserar mer på olika samhällsteorier. Av undersökningen framkom det också att lärare har stor frihet att styra lektionsplaneringen utifrån det läraren tycker är bäst för eleverna.

I kursen har lärare fått möjligheten att välja teman som är aktuella utifrån vad som sker i samhället. Detta möjliggör för läraren att fritt kunna arbeta ämnesövergripande och hitta teman som skapar meningsfullhet (Informant 4). Två av gymnasielärarna betonade vikten av att planera lektionerna utifrån

gymnasieprogramms examensmål. Av intervjun med lärare på vuxenutbildningen framkom också att lärarna har stor frihet under ansvar. Det är mycket viktigt att läraren följer läroplanen samt har koll på det centrala innehållet.

Läraren har stor frihet under ansvar. Det är viktigt att följa läroplanen och kursernas centrala innehåll. (Informant 3)

Det framkom även av intervjun att vuxenutbildningen har större frihet jämfört med gymnasieskolan eftersom deras elever läser enskilda kurser, vilket innebär att deras studenter inte går i en klass. Samtliga informanter medgav också att de har stor frihet att planera sin egen undervisning och att det är läraren själv som bestämmer undervisningens upplägg. På vuxenutbildningen har alltså läraren stor frihet under ansvar. Studenterna får till exempel testa på olika praktiska metoder för att skapa nyfikenhet och främja långsiktigt lärande.

Enligt informant 2 är kursens Samhällskunskap 1b särskilt viktig för att elever ska få en bra grund för sina fortsatta studier i kursen eftersom läraren enligt kursens centrala innehåll måste gå igenom bland annat budget, demokrati, hur Sverige och EU styrs samt hur samhällsekonomi fungerar. Kursens centrala innehåll bidrar på så vis till fostran för att eleverna ska kunna bli ansvarsfulla samhällsmedborgare. Andra exempel på detta är en av informanternas filmvisning av filmen Rwanda när eleverna arbetar med kursens centrala innehåll om folkmord och mänskliga rättigheter.

Vidare vad gäller lärarens begränsningar framkom det av intervjun att tiden begränsar gymnasielärares kollegiala samarbete. Samtliga informanter från gymnasiet medgav att tiden, speciellt för kurserna Samhällskunskap 1a1 och Samhällskunskap 1b begränsar lärarens arbete eftersom mycket måste hinnas med utifrån kursens centrala innehåll. Problemet är att om läraren fokuserar mer på ett av kursens centrala innehåll blir konsekvenserna att eleverna inte får tillräckligt med tid för de andra delarna av kursens centrala innehåll.

Vuxenutbildningen hade också ämnesintegrerade kurser. Av intervjun med informanten från vuxenutbildningen framkom också att distanskurserna begränsar lärarens möjligheter för bland annat studiebesök. Andra nämnvärda begränsningar är också elevernas närvaro. Vuxenutbildningen har inget närvarokrav eftersom CSN-bidraget är kopplat till elevens betyg. Andra problem med vuxenutbildningen är enligt informant 3 att studenterna läser kursen i snabbare takt, vilket medför att vuxna studenter inte hinner fördjupa sig i kursens olika moment.

Av intervjuerna kan man dra slutsatsen att skolans lärare har stor frihet att forma undervisningens innehåll och arbetssätt. Vidare kan man även dra slutsatsen att kursplanerna inte är detaljerade, vilket ger lärarna frihet att omsätta det centrala innehållet i handling.

Undersökningens resultat kan förklaras med hjälp av Giddens struktureringsteori som förklarar att aktörerna, i det här avseendet lärarna, reproducerar över tid och rum samt att lärarna är medvetna om sina handlingar. Dessutom kan lärarnas diskursiva medvetna också förklaras med hjälp av struktureringsteorin eftersom lärarna är medvetna om sina handlingar när de bestämmer över undervisningens innehåll. I det här avseendet kan man således med hjälp av struktureringsteorin förklara lärares handlingar som reproducerar och producerar handlingsmönster. Av intervjun framkom också att lärarna har stor frihet för att forma undervisningens arbetssätt och innehåll, vilket kan medföra enligt Bauman och Giddens en fara för samhällsutvecklingen eftersom det krävs i ett demokratiskt samhälle att varje människa känner ansvar för fler än sig själv. För att ett demokratiskt samhälle ska fungera är det viktigt med kunniga samhällsmedborgare, vars handlingar bygger utifrån samhällets bästa. Frågan är hur lärarna arbetar med att fostra eleverna till ansvarsfulla demokratiska medborgare. Enligt senmoderna teorier är det viktigt att elever kan skilja på relevant och irrelevant kunskap.

6.2 Lärarnas didaktiska metoder för att fostra eleverna inför ett livslångt lärande

Det senmoderna samhället har enligt Giddens och Bauman medfört att individualisering har bidragit till att samhällets gemensamma mål har gått förlorat. Det här avsnittet kommer därav att fokusera på hur lärarna arbetar med de didaktiska metoderna för att fostra eleverna inför ett livslångt lärande.

Samtliga informanter betonade vikten av att koppla kursens centrala innehåll till elevers verklighet. Informant 1 betonade vikten av att lära elever att vara solidariska och empatiska demokratiska medborgare genom att lära/undervisa om källkritik, privatekonomi, folkmord, och alla människors lika värde. Av intervjun framkom också vikten av att träna elever till att bli aktiva medborgare genom att låta eleverna skriva egna resolutioner genom exempelvis FN-rollspel.

Det viktigaste gällande fostran till demokratiska medborgare är att elever lär sig respektera varandra och även att ta ansvar för samhällsutvecklingen genom att vara aktiva. (Informant 1)

Av intervjun framkom också att informant 1 och 3 arbetar utifrån FN:s globala mål. Informant 1:s elever får bland annat genom "Livets lott" ett tilldelat land där de "föds". Elever får därefter beskriva människors livssituation i de olika länderna.

Av intervjun med Informant 2 framkom att det viktigaste är att eleverna ska lära sig förstå mänskliga rättigheter och samhällets förändringsprocesser samt att eleverna ska kunna förstå hur samhället är uppbyggt och att det finns ett övergripande syfte. Detta kräver att läraren tränar elever att förstå samhället samt lär eleverna hur de ska agera och fungera väl i samhället. Detta kräver i sin tur att eleverna har förmågan att vara källkritiska och kunna anpassa sig utifrån en arbetsmarknad som är föränderlig. Det är därför viktigt att elever redan i gymnasiets årskurs 1 lär sig att förstå hur samhället fungerar. Det är först när elever lär sig hur samhället fungerar som de själva kan fungera i samhället.

Att kunna debattera, resonera och argumentera är därav viktiga förmågor att lära

sig om eleverna ska bli aktiva demokratiska medborgare. Det är viktigt att elever lär sig att själva resonera och då är även deras baskunskaper oerhört viktiga. Om elever exempelvis har kunskap om och förstår olika ideologier kan de lära sig förstå ekonomi, massmedias vinklingar och demokrati. Det är enligt informant 2 viktigt att elever får rätt grund för att de ska kunna göra djupare analyser. Många av dagens jobb kommer till exempel inte att finnas i framtiden. Det är därför viktigt att elever har grundläggande kunskaper om samhällskunskap och att de hänger med i samhällsutvecklingen med hjälp av nyheterna. Det är därför viktigt enligt informant 2 att elever genom kursen Samhällskunskap 1b får en gedigen grund om bland annat olika ideologier, källkritik och samhällsekonomi.

Enligt Informant 4 behöver läraren göra kursen intressant genom att låta eleverna styra vad som är meningsfullt för dem. Det är viktigt att elever får förståelse och sammanhang samt kunskaper som är viktiga för deras framtid. Det är därför viktigt, enligt Informant 4, att läraren fångar upp och möter eleverna där de är. Dessutom är det viktigt att läraren motiverar eleven genom att skapa meningsfullhet. Detta kräver att läraren kan koppla elevens intressen, tankar och idéer till kursernas centrala innehåll.

Enligt Informant 3 är det väldigt viktigt att undervisningen främjar livslångt lärande. Det är viktigt att motivera och skapa nyfikenhet för eleverna genom bland annat verklighetsbaserade problem. Läraren bör försöka koppla de olika kursmomenten till elevernas vardag och verklighet, vilket skapar nyfikenhet för eleverna.

Problemet med distansundervisning är att vissa studenter arbetar samtidigt som de studerar, vilket medför för eleverna tidsbrist och stress för sina studier. (Informant 3)

För att fostra eleverna till ansvarsfulla demokratiska medborgare är det viktigt att studenterna lär sig hur de kan vara delaktiga för samhällsutvecklingen. För Informant 3 är det viktigt att vuxenutbildningens elever får vara aktiva och tänka själva.

För att fostra eleverna till ansvarsfulla demokratiska medborgare är det viktigt, enligt informant 3, att eleverna får arbeta med olika scenarion och dilemman som är kopplade till verkligheten. För att eleverna ska tränas till ansvarsfulla demokratiska medborgare får de träning i att själva bilda arbetslag och lösa olika dilemman som uppstår under arbetets gång. Eleverna ska lära sig, enligt informant 3, att gå runden runt där alla får möjlighet att säga vad de tycker och tänker. Det är viktigt att eleverna lär sig att se och bekräfta alla. Ett led i ett demokratiskt förhållningssätt är att elever lär sig att komma till tals. Elever tränar således genom problembaserat lärande att samarbeta med varandra. Elever lär sig dessutom genom diskussioner, speciellt när de får mothugg av andra, vilket man får i ett demokratiskt samhälle eftersom människor tycker olika.

Det är viktigt att genom problembaserat lärande lära eleverna om demokratiska förhållanden. (Informant 3)

Informant 3 betonade också att det är viktigt att eleverna känner att de har makt över sin egen situation genom att de får vara aktiva och bestämma. Dessutom är det också viktigt med att ge eleverna trygghet och glädje i sitt lärande genom att eleverna får känna att de "kan" och att de har en plats i samhället genom bland annat det ekonomiska kretsloppet. Enligt Informant 3 är det därav viktigt att det är läraren som ansvarar för kursens struktur, innehåll och avslut.

Av lärarnas svar framkommer att samtliga informanter arbetar med att förbereda eleverna inför ett livslångt lärande. Skillnader förekommer däremot gällande lärarnas didaktiska metoder. Enligt informant 3 är det viktigt att läraren ansvarar för kursens struktur, innehåll och avslut, medan informant 4 betonar vikten av att låta eleverna styra vad som är meningsfullt för deras utveckling. Det senmoderna samhället påverkar därmed lärarnas undervisning. Enligt struktureringsteorin kan lärarnas handlande förklaras utifrån den medvetna och omedvetna praktiken samt utifrån lärarens auktoritativa resurser. Enligt Bauman är det viktigt, för samhällsutvecklingen, att elever kan skilja på användbar kunskap samt att det är skolans uppgift att förbereda eleverna inför framtiden. I det här avseendet gäller

det att lärarna är medvetna om sina handlingar, speciellt när de tillåter eleverna bestämma och styra om vad som är meningsfullt. Enligt Giddens uppstår problem när elever förväntas få arbeta utifrån sina egna förutsättningar och behov. Frågan är om elever vet vad som är meningsfullt för samhällsutvecklingen. Av Vygotskijs teori framkommer också att det är viktigt att läraren utmanar eleverna att tillsammans utröna vad de inte vet, vilket innebär att det krävs att läraren tillämpar adekvata didaktiska metoder eftersom elever behöver tid för sin utveckling. Man kan således dra slutsatsen att det senmoderna samhället har medfört att det är väldigt viktigt att läraren förbereder och utrustar elever med kunskaper för de nya samhällsutmaningarna. Detta ställer därmed krav på lärarnas handlingar och praktiska medvetande.

6.3 Lärarnas problem i arbetet med att fostra elever till demokratiska medborgare

Enligt Giddens och Bauman bygger individers handlingar utifrån individens intressen. Av intervjun med Informant 1 framkom att problematiken med att fostra elever till ansvarsfulla demokratiska medborgare beror på att elever tror att de inte kan påverka samhällsutvecklingen, vilket medför att elever saknar engagemang att vara aktiva samhällsmedborgare. Ett annat problem är, enligt informant 1, sociala medier, som medför att elever är mer intresserade av sociala medier än kursen samhällskunskap. Även informant 2 betonade problemet med AI-tekniken. Det gäller för läraren att träna elever att arbeta med vetenskapsbaserade artiklar och även att eleverna är källkritiska eftersom mycket av informationen är vinklad. Ett annat problem är enligt Informant 2 att dagens ungdomar är mer intresserade av ett visst, enskilt område och få ungdomar är politiskt aktiva eftersom de inte köper "hela paketet". I kursen inom samhällskunskap behövs det därför fler praktiska uppgifter.

Enligt Informant 1 är individualiseringen också ett problem som har bidragit till ett lågt engagemang för studierna. Fler elever ser inte meningen med lärande och

väljer istället att fokusera på sina egna intressen som de anser vara viktigare än skolan. Enligt informant 4 är det därför viktigt att läraren ser alla elever, trots att det är många elever i ett klassrum. Det gäller att läraren motiverar samtliga elever, även de som är omotiverade. Läraren måste enligt Informant 4 vara professionell och väcka elevens intresse. Det är genom att arbeta utifrån elevens intressen som läraren kan engagera eleverna till att bli ansvarsfulla samhällsmedborgare. Nämnvärt exempel på detta är att intressera elever i gymnasieskolans årskurs 3 för budget och privatekonomi, vilket är nära elevernas verklighet, speciellt när de ska ta studenten. Enligt informant 4 är det läraren som måste stötta eleven i utvecklingen, medan det är eleven som äger sitt eget lärande.

Slutsatsen kan därmed dras att elevens bristande engagemang för lärande kan bli problematiskt eftersom engagemang är utgångspunkten för människans frihet. Lärarnas syn för att utveckla eleverna för sitt lärande varierar. Enligt Bauman krävs det tydliga regler och normer för att skapa ett ansvarsfullt beteende hos elever. Senmoderna samhällets påverkan på lärarens undervisning gällande elevens stora frihet kan därmed vara farlig för samhällsutvecklingen. Den deltagande demokratin kräver trots allt att samhällsmedborgarna är aktiva och engagerade för samhällsutvecklingen. Detta ställer krav på att läraren kan motivera även omotiverade eleverna i sitt lärande. AI-tekniken och medias vinklade information samt stora klasser är ytterligare ett problem för läraren att kunna utrusta elever med mer kunskaper för att de ska bli bättre rustade för nya samhällsutmaningar. Enligt Giddens struktureringsteori är det viktigt att skolan fostrar och utbildar elever utifrån nationella mål. Det senmoderna samhällets ökade individualisering medför därmed problem när elever förväntas arbeta utifrån sina egna förutsättningar och behov. Detta ställer krav på lärarnas handlande. Enligt Dewey och Vygotskij utvecklas elever genom samspel med omgivningen. Vidare enligt Dewey ska läraren låta elever lära sig genom sina handlingar.

6.4 Deltagande

Giddens och Bauman betonar vikten av att det är viktigt för samhällsutvecklingen att medborgarna är aktiva och engagerade. Av intervjun med informant 2 framkom att undervisningen ger eleverna möjligheten att praktisera och förankra de demokratiska värdena. Vidare framkom av intervjun med Informant 2 att det är viktigt att elever kan relatera undervisningen till sin egen vardag. Det är viktigt att väva in nyheterna i undervisningen men det gäller då för läraren att hitta uppgifter som kan relateras till elevernas vardag, såsom uppgifter om exempelvis CSN-bidrag. Lärarna måste, enligt Informant 2, därför gå igenom olika händelser som är viktiga för eleverna. Elever fick till exempel lämna in förslag till kommunen när de arbetade med avsnittet ”Demokrati”. För att elever ska bli mer delaktiga i undervisningen måste uppgiften engagera dem. Kursen Samhällskunskap kan alltid kopplas till de dagliga händelserna i samhället.

Av intervjun med Informant 4 framkom att det är viktigt att arbeta med näringsliv och politiker. Det gäller att få eleverna att förstå att de kan påverka. Eleverna ska veta att läraren tror på dem och att de är kompetenta samt att det också är OK att misslyckas. Det gäller att få eleverna att våga. Den ömsesidiga respekten mellan lärare och elever är därav mycket viktig.

Två av informanternas elever fick lämna in förslag till kommunen via kommunens medborgarinitiativ. Vidare har informanternas elever deltagit i arrangerade FN-rollspel. Elever på skolan gör också studiebesök till riksdagen och tingsrätten och lärarna på ett av programmen arbetar även ämnesintegrerat med olika teman om bland annat mänskliga rättigheter och folkmord.

För att göra eleverna mer delaktiga i samhället framkom det av informant 1 att det är viktigt att elever arbetar med problembaserat lärande. Informant 1 beskrev bland annat följande:

För att öka elevens intresse är det viktigt att låta eleverna arbeta problembaserat i olika projekt med verklighetsbaserade uppgifter.
(Informant 1)

Av intervjun med Informant 1 framkom det att elever är delaktiga genom att arbeta med olika projekt. Eleverna får arbeta med olika grupparbeten som kräver att eleverna måste vara delaktiga och även kunna kommunicera om sitt arbete med andra samt respektera andras idéer. I det här avseendet får elever själva hitta olika forskningsartiklar och eleverna måste jämföra dessa, hitta information, sammanfatta och presentera de olika forskningsrapporterna genom att vara källkritiska. Eleverna blir därmed delaktiga samhällsmedborgare genom att vara källkritiska och lära sig mer om bland annat mänskliga rättigheter och medias påverkan. Efter varje kurs får eleverna även inkomma med sina förslag om hur kurserna kan förbättras och därmed påverka undervisningen. Elever blir delaktiga i samhällsutvecklingen genom att de också får arbeta med projekt som går ut på att identifiera vilka problem som förekommer i kommunen samt även komma med lösningar om hur de kan påverka samhället utifrån en hållbar utveckling genom att som aktiva samhällsmedborgare skicka in förslag till kommunen.

Av informanternas svar framkommer att variation förekommer gällande lärarnas arbete att ge eleverna möjligheter att praktisera och förankra de demokratiska värdena. Anmärkningsvärt är att lärarna sätter elevernas intressen i centrum. Av undersökningen kan man fastställa att lärarna även fokuserar på att lära elever inför ett livslångt lärande. Enligt Bauman och Giddens är det viktigt för samhällsutvecklingen med engagerade och ansvarsfulla samhällsmedborgare.

6.5 Hur synliggör du dina elevers åsikter?

Enligt Bauman och Giddens har det senmoderna samhället medfört fokus på individens intresse, vilket är en fara för samhällsutvecklingen. Enligt Informant 1 får elever i kursen Samhällskunskap 3 även resonera om det etiska. När eleverna ska leta fram olika forskningsartiklar som de ska diskutera är det viktigt att de är källkritiska genom att granska artiklarnas brister. Eleverna måste själva hitta forskningsartiklar. De måste även jämföra olika forskningsartiklar. De måste hitta information, sammanfatta och presentera den olika forskningsrapporten genom att vara källkritiska. Utifrån intervjun är det möjligt att dra slutsatsen att lärarna

arbetar med att träna eleverna till att debattera och vara aktiva medborgare, vilket är viktiga utgångspunkter för människans frihet och även för samhällsutvecklingen.

6.6 Ansvar

Gällande elevens ansvar framkommer det enligt Giddens att människan förväntas ta eget ansvar för att skapa sin egen livsstil samtidigt som grupstryck och de socioekonomiska förhållandena påverkar människans samhällsansvar. För att skolan ska skapa ett ansvarsfullt beteende krävs det enligt Bauman tydliga regler och normer. Enligt Bauman är det viktigt med eget omdöme och att handlandet kan anpassas efter situationen. Detta för att eleverna ska lära sig det individuella ansvaret och inte överlämna det till institutioner. Informant 3 lär sina elever om olika kulturkrockar. Det är viktigt att läraren skapar förståelse för sina elever om att vi lever i ett globalt samhälle och att levnadsförhållanden skiljer sig åt mellan olika länder. Läraren jobbar aktivt med att lära eleverna att det som är ”normalt” i ett samhälle kan vara ”onormalt” i ett annat.

Det är viktigt att elever lär sig demokratiska förhållningssätt.
(Informant 3)

Informant 4 tränar eleverna att tänka fritt genom att ställa följdfrågor utifrån olika samhällsfrågor såsom mänskliga rättigheter, jämställdhet och så vidare. Enligt Informant 1 och 2 är det viktigt att träna elever att ta ansvar genom olika projekt som eleverna ansvarar för.

Det är först när elever får ansvar för ett projekt som de lär sig att ta ansvar. (Informant 2)

För att lära elever att lära sig samt att ta initiativ för sitt lärande framkom det av intervjuerna att informant 1 och 3 arbetade nära kommunen och EuropaDirekt med syfte att låta elever utföra olika samhällsuppdrag åt kommunen. Lärarens syfte med uppdragen är att elever ska lära sig genom ”learning by doing”, det vill säga att utföra uppgifterna på riktigt för att det ska bli intressant och ansvarsfullt.

Det är genom problembaserat lärande som eleven vill utforska mer och lära sig mer om ämnet. (Informant 1)

Vidare framkom det av intervjuerna med gymnasielärarna att det även är viktigt att lärarna arbetar ämnesintegrerat med syfte att göra kurserna meningsfulla för eleverna. Det är viktigt att elever ser sammanhang, såsom till exempel jämställdhet som kvinnor kämpar för än idag. Enligt Informant 4 är det viktigt att elever förstår varför det är betydelsefullt att kämpa för demokratins värderingar och att dessa inte är någonting som kan tas förgivet. För att öka elevers förståelse och bidra till att de utvecklas till demokratiska och ansvarsfulla medborgare är det också viktigt att elever förstår de historiska perspektiven gällande exempelvis utvecklingen av jämställdhetsfrågor och mänskliga rättigheter.

Av intervjun framkom det däremot att vuxenutbildningen arbetar med att skicka ut sina elever på praktik där de får lära känna andra människor. Vidare är det genom gruppdiskussioner som vuxenutbildningens elever lär sig att samarbeta med varandra och bli självständiga samt våga tro på sig själv. En demokratisk anda kräver att elever tror på sig själv och att de kan arbeta i grupp med någon de inte känner. Det framkom även av intervjun att Informant 3 lär eleverna om riksdagen, om hur lagar skapas samt om elevers rättighet att utvecklas som ansvarsfulla medborgare. Vuxenutbildningen arbetar därav mycket med FN:s mänskliga rättigheter och barnkonventionen som behandlar jämlikhet och diskrimineringsgrunderna. Enligt Bauman och Giddens är det viktigt att elever utrustas med kunskaper för att de ska bli bättre för de nya samhällsutmaningarna och att de kan ta ansvar för samhällsutvecklingen utifrån samhällets gemensamma mål.

6.7 Flexibla elever inför framtiden

Intervjun med Informant 1 visade att hen tränar elever att ständigt utvecklas genom att bland annat låta eleverna hämta information från fem olika källor.

Lärarens syfte med utmaningen är att elever ska lära sig genom att vara källkritiska. Enligt Informant 4 måste läraren styra/vägleda elever och även ge eleverna verktyg för att de ska lära sig bli källkritiska. Även Informant 2 anser att det är viktigt att läraren lär elever grundläggande värderingar samt hur de ska vara källkritiska. Elever måste lära sig att ha vetenskapligt belägg för sina åsikter, det är därför viktigt att diskutera val av källor. För att träna elever i informationssökning har programmet kontakt med skolans Mediatek.

Det är lätt att prata om källkritik men svårt när elever själva ska söka information på egen hand. (Informant 2)

Vuxenutbildningens elever är ute på sina praktikplatser där de får utföra sina arbetsuppgifter på riktigt. Eleverna får träning inför framtiden genom att bland annat arbeta med olika kollegor. Genom praktiken kan eleverna praktisera och förankra sina kunskaper på arbetsplatsen. Vidare lär sig eleverna även att synliggöra sina åsikter digitalt eftersom vuxenutbildningen arbetar med olika digitala verktyg. Eleverna får bland annat skriva och säga vad de tycker; de får även fundera, reflektera och diskutera varför de till exempel ändrar åsikter. Vuxenutbildningen arbetar mycket med reflektionsfrågor som är viktiga för att eleverna ska bli demokratiska och ansvarsfulla medborgare.

Enligt Informant 1 märker eleverna att det är viktigt med anpassningar. Vissa teorier som de har lärt sig stämmer inte i verkligheten. Elever upptäcker fort att de måste vara flexibla för att bli anställningsbara i framtiden utifrån samhällets behov.

Sammanfattningsvis kan man av intervjuerna dra slutsatsen att samtliga informanter anser att det är viktigt att elever arbetar med verklighetsbaserade uppgifter. För att eleverna ska bli aktiva ansvarsfulla demokratiska medborgare är det viktigt att de tränas i bland annat källkritik. Vidare är det också viktigt att elever resonerar och reflekterar gällande olika teman, och arbetar med olika fall för att lära sig argumentation samt bilda opinion för att övertyga andra medborgare. Enligt Deweys "Learning by doing" kan lärarna öka elevens lärande,

och stimulans genom att låta eleverna arbeta praktiskt. Enligt Bauman är det i det här avseendet viktigt att läraren har tydliga regler för att kunna skapa ett ansvarsfullt beteende hos eleverna. Enligt Giddens uppstår även problem när skolan ska fostra elever utifrån uppställda mål samtidigt som eleverna ska få arbeta utifrån sina egna behov. Av resultatet kan man således dra slutsatsen att det senmoderna samhället har påverkat lärarnas undervisning. Samhällets snabba förändringar, som har medfört att lärarna arbetar med att förmedla eleverna kunskaper inför ett livslångt lärande, vilket ställer krav på lärarnas kunskaper, det vill säga aktörernas praktiska och diskursiva medvetande.

Av resultatdelen framkommer att lärarnas handlande förklaras med hjälp av struktureringsteorin där samtliga informanter arbetar med att förmedla kunskaper och utveckla elevers kunskaper inför ett livslångt lärande. Genom att arbeta som aktiva aktörer producerar och reproducerar informanterna olika strukturer. Av intervjuerna framkom också att lärarnas praktiska och omedvetna handling kan förklaras av att de har olika förståelser inom samma område gällande de olika kurserna i ämnet samhällskunskap.

Vad gäller den praktiska medvetenheten framkommer det av informanternas svar att samtliga informanter reflekterar över sina egna handlanden. Lärarnas auktoritativa resurser är också tydliga eftersom samtliga lärare arbetar utifrån Skolverkets riktlinjer samtidigt som kursernas innehåll varierar. Vidare vad gäller lärarnas allokativa resurser framkommer det av undersökningen att samtliga lärares planeringar av undervisningen varierade.

Det framkommer också av resultatdelen att syftet med lärarnas rutiner är att skapa trygghet för att nå målen utifrån Skollagen. Av resultatet framkom det också att det senmoderna samhället påverkar lärarnas undervisning. Samtliga informanter arbetar med att förbereda eleverna inför framtiden. Lärarnas didaktiska metoder för att eleverna ska bli utrustade med rätt kunskaper för framtidens utmaningar varierade. Det gäller enligt Bauman att lärarna lär eleverna att vara flexibla eftersom samhället ändras snabbt. Det gäller därför att lärarna arbetar med

Learning by Doing, det vill säga låta elever lära sig genom att låta eleverna testa sig fram genom handling och arbete. Av undersökningen kan man också dra slutsatsen att det senmoderna samhällets ökade individualisering är ett hot mot samhällsutvecklingens utveckling eftersom individens intressen kommer före samhällets bästa. Enligt Giddens och Bauman är det viktigt med självständiga och kunniga samhällsmedborgare.

7 Slutsatser och diskussion

Enligt skollagen har skolan ett viktigt demokratiskt samhällsuppdrag att utveckla elever till ansvarsfulla, toleranta samhällsmedborgare inför ett livslångt lärande eftersom samhället och arbetslivet ständigt förändras. Följderna av att arbetslivet och samhället ständigt förändras har medfört ökade krav på medborgarnas förmåga gällande problemlösning, viljan att lära och även kreativitet. Livslångt lärande kräver därav färdigheter och förmågor såsom social och medborgerlig kompetens, lära att lära, kommunikation, digital kompetens, kulturell medvetenhet, teknisk och vetenskaplig kompetens. Skolan har därav en avgörande roll för samhällets välmående, vilket är viktigt för demokratin. Undersökningens fokus har därav varit att studera hur lärare förmedlar kunskaper inför ett livslångt lärande och även att undersöka kopplingen av de senmoderna teorierna i lärarnas undervisning.

Av studien framkom att det snabbt föränderliga samhället kräver generella kompetenser och färdigheter, vilket kräver att läraren har förmågan och kunskaperna för att omsätta det i handling.

Vidare framkom det av Gustavssons artikel att skolan är på väg att utvecklas till en senmodern värdeneutral skola. Intervjuerna med lärarna visade också att de har stor frihet att bestämma över undervisningens arbetssätt och innehåll utifrån kursens centrala innehåll. Man kan därav dra slutsatsen utifrån senmoderna teorier om att lärarna har stor auktoritär resurs utifrån sin praktiska medvetenhet.

Vidare kan man av intervjun med lärarna konstatera att elevers kunskaper särskilt avgränsas i samhällskunskap 1b som ska ge eleverna grundläggande kunskaper. Vad gäller samhällskunskapskurserna 2 och 3 som är fördjupningskurser fokuserar eleverna sina kunskaper i olika verklighetsbaserade projekt. Följderna kan dock bli att elever inte får helhetskunskaper för att förstå samhällsutvecklingen som helhet.

Vad gäller lärarnas arbete kan man även dra slutsatser utifrån Carlehedens artikel att lärarna delvis arbetar med livslångt lärande. Elever lär sig bland annat om demokrati där de får argumentera, vilket är viktigt enligt Habermas samt även utifrån Rawls deliberativa demokratimodell.

Det framkom även av intervjuerna att lärarna har stor frihet att bestämma undervisningens upplägg och innehåll, vilket kräver tydliga regler och normer för att skapa ansvarsfulla elever. Intervjuerna pekade även på att lärarens tydlighet varierade. En annan nämnvärd skillnad som framkom av intervjuerna var att samtliga lärare gav eleverna frihet att bestämma i kurserna. Man kan av undersökningen dra slutsatsen att lärarna arbetar med att träna eleverna att bli delaktiga i sitt lärande, men det finns en variation kring hur undervisningen bedrivs. Lärarna har utifrån sina auktoritära resurser och praktiska medvetande skapat rutiner. Vidare kan man av undersökningen och dra slutsatsen att det senmoderna samhället har medfört till ökad individualisering, vilket är ett hot mot samhällsutvecklingen. Enligt Bauman och Giddens är samhället i behov av kunniga och självständiga samhällsmedborgare som deltar aktivt för samhällets gemensamma mål.

Enligt Bergqvist, Gustavsson, Giddens och Bauman är skolans problem att individualiseringen, har medfört att elever har svårigheter att se sammanhang. Bergqvist anser att följderna av individualiseringen blir att många elever inte ser någon mening med lärandet som i sin tur leder till bristande engagemang och ansvarstagande, vilket är viktigt att ha för ett livslångt lärande.

Elevers bristande engagemang framkom också av intervjuundersökningen. Det är viktigt att läraren skapar nyfikenhet och förståelse för eleverna genom att läraren varvar teori med praktik. Informant 4 lyfte att läraren försökte att skapa elevers nyfikenhet genom att utmana eleverna genom att ställa frågor där teori och praktik varvades. Informant 1 uttryckte även att media medför att elever intresserar sig mer för sociala medier än skolarbeten. Enligt informant 2 är elever mer intresserade av ett visst område, vilket också medför bristande elevintresse för

kursens innehåll. För att träna elever inför ett livslångt lärande krävs det även att läraren lär elever att ta ansvar för sitt lärande genom att på egen hand söka efter relevant information och att i grupp resonera och argumentera.

Av intervjun framkom att samtliga lärare arbetar med att träna sina elever att söka, granska och tolka information. Informant 2 och 4 betonade vikten av att lärarna lär ut elever om hur de ska söka information. Vidare pekade intervjuerna på att lärarna arbetade med att låta sina elever resonera och diskutera tillsammans med varandra, vilket är viktigt enligt Vygotskijs teori om den proximala utvecklingszonen eftersom elevers inre utvecklas av den yttre miljön, det vill säga genom att arbeta tillsammans. Av undersökningen kan man dra slutsatsen att lärarna arbetar utifrån Baumans senmoderna teori som menar att det är viktigt att träna elever i att skilja på relevant och irrelevant information.

Av intervjuerna framkom också att det är viktigt att koppla kurserna till elevernas verklighet för att engagera dem till att bli aktiva ansvarsfulla samhällsmedborgare. Informant 1 och 3 betonade även vikten av problembaserat lärande. Av studien syns även skillnader mellan vuxenutbildningens och gymnasieskolans arbete. Utifrån vuxenutbildningens arbete kan man tydligt dra slutsatsen att läraren arbetar med företags- och kommunprojekt för att öka elevernas delaktighet.

Sammanfattningsvis kan man av undersökningen dra slutsatsen att lärarnas undervisning kan kopplas till teorier om det senmoderna samhället, vilket kräver att lärarna utvecklar elever till aktiva och ansvarsfulla demokratiska samhällsmedborgare. Vidare framkom det av undersökningen att den ökade individualiseringen är en fara för samhällsutvecklingen eftersom samhället är beroende av självständiga och kunniga samhällsmedborgare som deltar aktivt för samhällets gemensamma mål

Samtliga intervjuade lärare förmedlade kunskaper utifrån praktiskt medvetande, det vill säga rutiner och handlande, vilket medför variation i elevers lärande. Vidare är det också möjligt att utifrån undersökningen fastställa att lärarna styrdes

av kursernas centrala innehåll samtidigt som de hade stor auktoritär resurs; att styra och bestämma över undervisningens innehåll utifrån kursens centrala innehåll. Avslutningsvis kan man dra slutsatsen att samtliga lärares undervisning kan kopplas till Giddens och Baumans teorier om det senmoderna samhällets konsekvenser för samhällsutvecklingen.

7.1 Diskussion

För att elever ska utvecklas till att bli ansvarsfulla aktiva demokratiska medborgare krävs det att undervisningen baseras utifrån verklighetsbaserat och problembaserat lärande. Verklighetsbaserat och problembaserat lärande är viktigt för elevers livslånga lärande. För att motivera och engagera elever gäller det för lärare att utgå ifrån elevers behov och intressen.

Det gäller att lärarna ger eleverna möjligheten att utvecklas för ett livslångt lärande. Detta kräver att elever lär sig tro på sin egen förmåga samt att lärarna väcker elevers intresse för olika samhällsfrågor.

För att eleverna ska förberedas inför framtiden är det viktigt att elever lär sig reflektera, söka, tolka och granska information, det vill säga vara källkritiska. För framtiden är det trots allt viktigt att elever lär sig att bli reflekterande praktiker.

Det senmoderna samhället påverkar således lärarnas undervisning på ett påtagligt sätt. Den ökade individualismen medför till ökad krav av att elever lär sig tänka självständigt och ta ansvar för sitt handlande samtidigt som det finns regler och lagar som måste följas. Problemet med det senmoderna samhällets påverkan på undervisningen är att det ställs krav på aktörerna, det vill säga lärarna beträffande deras val av kursinnehåll samt även rutinerna och reglerna som skapas i klassrummet samtidigt som individualiseringen har ökat.

Avslutningsvis framkom det av undersökningen att det senmoderna samhällets konsekvenser har blivit till att individualiseringen har ökat samt att den ökade

individualiseringen är, enligt Bauman och Giddens en fara för samhällsutvecklingen eftersom det är viktigt att elever fostras till att bli självständiga och kunniga samhällsmedborgare utifrån samhällets gemensamma mål.

7.2 Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan man av intervjun med lärarna dra slutsatsen att lärarna har stor frihet att forma undervisningens arbetssätt och innehåll vilket kan medföra att elever inte längre ser lärandet som meningsfullt samtidigt som samhällsförändringarna kräver att elever utbildas till livslångt lärande som i sin tur kräver att de fostras till ansvarsfulla demokratiska samhällsmedborgare.

Genom allokativa resurser har lärarna makt över de materiella tingen, lärares möjligheter att bestämma över kursens innehåll och arbetssätt är således en auktoritativ resurs. Lärares auktoritativa resurs framkom av intervjuerna där samtliga lärare arbetade på olika sätt utifrån kursens centrala innehåll.

Lärarnas praktiska medvetande styrdes av deras rutinerade handlande där kursens centrala innehåll styrde vilka moment de olika kurserna skulle innefatta, medan lärarnas diskursiva medvetande handlade om när de reflekterade över sina handlingar under intervjun, men även när lärarna förklarade syftet med lektionsupplägget för eleverna.

Av intervjun framkom tydligt att lärarnas didaktiska metoder och syn på sina handlingar påverkar elevers utveckling till att bli aktiva ansvarsfulla demokratiska samhällsmedborgare. Lärarna behöver öka elevers kunskaper om hur människor handlar och läraren behöver tillsammans med eleverna skapa mening med livet i skolan, vilket enligt Giddens, kräver att skolan fostrar och bildar elever i relation till uppställda mål med uppbyggda rutiner för att eleverna ska nå målen. Även Bauman betonar vikten av att skolans uppgift är att förbereda elever inför framtiden eftersom marknaden förändras snabbt som i sin tur kräver att elever har förmågan att dra rätt slutsatser inför framtidens utmaningar där mycket

information lagras i servrar, vilket kräver att framtidens medborgare kan dra rätt slutsatser.

Avslutningsvis kan man utifrån de senmoderna teorierna fastställa att variation förekommer gällande lärarnas didaktiska metoder. Enligt de senmoderna teoretikerna är det viktigt att lärarna fostrar eleverna till ansvarsfulla aktiva samhällsmedborgare. Det är bland annat viktigt att elever lär sig att inhämta forskningsartiklar som de resonerar kring, diskuterar och därmed lär sig förstå hur de lär sig något, med andra ord bli mer medvetna och reflekterande kring sitt eget lärande.

7.3 Förslag för nya studier

Studien är intressant och viktig för samhällsutvecklingen. För att kartlägga lärarnas arbete är det viktigt att även studera hur universitetslärare arbetar med att fostra studenter till att bli ansvarsfulla demokratiska samhällsmedborgare. Av denna studie framkom skillnader mellan vuxenutbildningens- och gymnasieskolans upplägg där vuxenutbildningens elever får möjligheten att arbeta med företags- och kommunprojekt.

8 Referenser

Bauman, Z. (1996). Postmodern etik. Göteborg: Daidalos.

Bauman, Z. (2002). Det individualiserade samhället. Göteborg: Daidalos.

Bauman, Z. (2008). Konsumtionsliv. Göteborg: Bokförlaget Daidalos

Bergqvist, K. (1990). Doing schoolwork. Task premisses and joint activity in the comprehensive classroom. Linköpings Universitet: Linköping Studies in Art and Science.

Bjursell, C. (2020). *Tre perspektiv på livslångt lärande*, Encell - Nationellt centrum för livslångt lärande. Rapport 1:2020

Carleheden, M. (2002) Fostran till frihet-skolans demokratiska värdegrund ur ett habermasianskt perspektiv. Utbildning och demokrati

Denscombe, M. (2018). *Forskningshandboken : för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Studentlitteratur. Lund

Dewey. J. (1997) *Demokrati och utbildning*. Uddevalla; Daidalos. Göteborg

Dewey, J. (1980) *Individ, skola och samhälle*. Stockholm; Natur och kultur.

Egidius, Henry (2001). Skola och utbildning: i historiskt och internationellt perspektiv. Stockholm: Natur och kultur.

Ekendahl, I. Nohagen, L. Sandahl J. (2015) *Undervisa i samhällskunskap - en ämnesdidaktisk introduktion*. Liber

Giddens, A. (1979) *Central problems in social theory. Action, Structure and Contradictions in Social Analysis*, London: Macmillan

- Giddens, A. (1984) *The Constitution of Society. Outline of the Theory of Structuration*, Cambridge: Polity Press
- Giddens, Anthony & Pierson, Christopher (1989) *Conversations with Anthony Giddens. Making Sense of Modernity*, Cambridge: Polity Press
- Giddens, .. (1990). *Modernitetens följder*. Lund: Studentlitteratur, 1996 för den svenska utgåvan. Översättning: Joachim Retzlaff.
- Giddens, A. (1997) *Modernitet och självidentitet. Självet och samhället i den sen-moderna epoken*. Göteborg: Daidalos.
- Giddens, A. (2003) *Sociologi* (3e upplagan), Lund: Studentlitteratur
- Giddens, A. & Pierson, C(1989) *Conversations with Anthony Giddens. Making Sense of Modernity*, Cambridge: Polity Press
- Gustavsson, P. (2014) *Samhällskunskapsämnets kris*.
- Gärdenfors (2010), *Lusten att förstå. Om lärande på människans villkor*. Natur & Kultur, Stockholm
- Habermas J. (2003) *Borgerlig offentlighet*. Arkiv förlag
- Lundgren, U., Säljö, R., Liberg, C. (2017) *Lärande skola bildning*. Natur & Kultur. Stockholm
- Långström, S & Virta, A (2016) *Samhällskunskapsdidaktik – utbildning i demokrati och samhällsvetenskapligt tänkande*. (2.uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Hirsh Å., (2022) *Relationellt ledarskap i klassrummet - Så skapas magi*. Natur & Kultur, Stockholm

Håkansson J. mfl (2012) *Utmärkt undervisning. Framgångsfaktorer i svensk och internationell belysning*. Natur & Kultur, Stockholm

Lucas, J., Randolph. (1993). *Responsibility*. Oxford: Clarendon Press.

Rawls, J. (2001). *Folkens rätt och åter till idén om offentligt förnuft*. Göteborg: Daidalos.

Skolverket (2000). *Det livslånga och livsvida lärandet*. Stockholm: Skolverket

Skolverket (2011) *Skolan och medborgarskapandet. En Kunskapsöversikt*. Stockholm

Standing, G. (2013). *Prekariatet: den nya farliga klassen*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos.

Statens offentliga utredningar (2000:1) *En uthållig demokrati! Politik för folkstyrelse på 2000-talet*. Demokratiutredningens betänkande

Strandberg L.(2006), *Vygotskij i praktiken. Bland plugghästar och fusklappar*. Norstedts akademiska förlag, Stockholm

Riksdagen:

<https://data.riksdagen.se/fil/1AFC62BA-6906-4748-AC8F-F99991D94566>

Riksdagen:

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800

EU:

<https://education.ec.europa.eu/sv/education-levels/school-education/pathways-to-school-success>

EU:

<https://eur-lex.europa.eu/SV/legal-content/summary/lifelong-learning-key-competences.html>

Skolverket: <https://www.skolverket.se/getFile?file=3857>

Skolverket:

<https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/internationala-jamforande-studier-pa-utbildningsomradet/iccs-international-studie-om-kunskaper-i-demokrati--och-samhallsfragor-hos-elever-i-arskurs-8>

<https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/artiklar-om-forskning/samtida-medborgarfardigheter-samhallskunskapens-stravan>

Skolverket:

https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/laroplan-gy11-for-gymnasieskolan?url=-996270488%2Fsyllabuscw%2Fjsp%2Fcurriculum.htm%3Ftos%3Dgy&sv.url=12.6011fe501629fd150a2714f#anchor_1

Skolverket:

<https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/laroplan-gy11-for-gymnasieskolan>

UR:

<https://urplay.se/program/183749-larandets-idehistoria-zygmunt-bauman-om-kunskap-bildning-och-ansvar>

<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sv/sheet/141/ungdomar>

<https://education.ec.europa.eu/sv/education-levels/school-education/about-school-education>

<https://op.europa.eu/webpub/eac/education-and-training-monitor-2021/en/>

<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sv/sheet/141/ungdomar>

<https://education.ec.europa.eu/sv/education-levels/school-education/about-school-education>

<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/32aebf22-57db-11ec-91ac-01aa75ed71a1/language-sv>

<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:612473/FULLTEXT01.pdf>

Bilaga 1 - Intervjufrågor

- 1) Hur stor frihet har du för att bestämma över vad dina elever ska göra i din samhällskunskapsundervisning? Vad begränsar denna friheten?
- 2) Vad anser du är viktigast med dina lektioner, dvs vad vill du lära ut dina elever?
- 3) Vilka didaktiska metoder tillämpar du för att utveckla eleverna till ansvarsfulla och aktiva samhällsmedborgare
- 4) Vilka problem/hinder upplever du i arbetet med att träna eleverna till ansvarsfulla, delaktiga demokratiska samhällsmedborgare?
- 5) Hur förbereder du dina elever inför framtiden, vilket kräver att dina elever blir flexibla eftersom marknaden ändras snabbt.
- 6) Hur arbetar du i din undervisning med att ge dina elever möjligheten att utvecklas till toleranta, ansvarsfulla och demokratiska medborgare?
- 7) Hur arbetar du med att göra dina elever delaktiga i samhället och även i undervisningen?
- 8) Hur arbetar du med att förankra de grundläggande demokratiska värderingarna såsom jämlikhet, respekt för de mänskliga rättigheter och solidaritet?
- 9) Hur arbetar du med att främja elevers förmågor i form av praktiska färdigheter såsom källkritiskt tänkande/reflektioner, ansvarstagande, delaktighet, informations-sökningskompetens, samt kommunikationsförmåga?
- 10) På vilket sätt synliggörs dina elevers åsikter, synsätt, normer
- 11) På vilket sätt ger undervisningen eleverna möjlighet att praktisera och förankra demokratiska värden.